

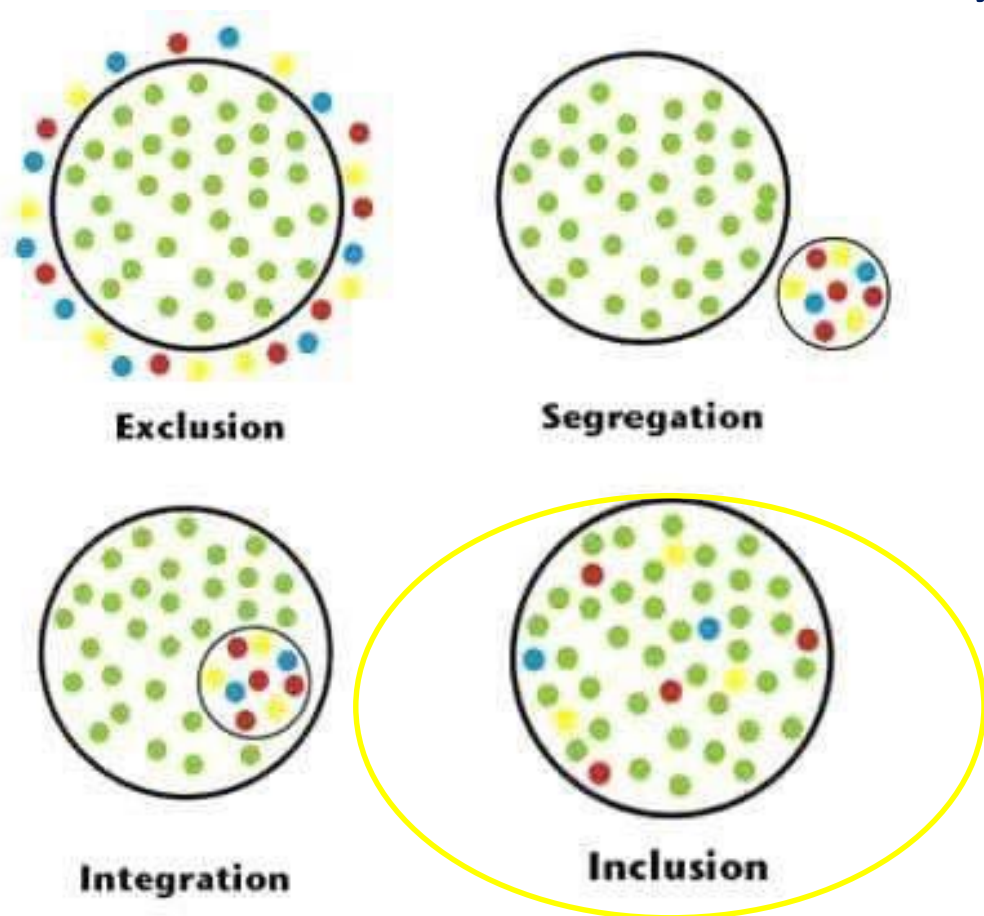
Jak podporovat začleňování žáků do kolektivu

PhDr. Lenka Kollerová, Ph.D.,
Psychologický ústav AV ČR a Katedra pedagogiky Pedagogické fakulty UK

kollerova@praha.psu.cas.cz

Webinář *Jak podporovat začleňování žáků do kolektivu*,
Národní pedagogický institut, 15. 11. 2021

Začleňování vrstevníky jako cíl

Cesty k začleňování:

Pozitivní kontakt = různorodí žáci ve třídě spolu spolupracují a hrají si/povídají.

Známky, že se začleňování daří:

Žáci ve třídě se ke každému chovají s respektem a jako k členovi třídy. Každý žák se ve třídě cítí bezpečně a přijímán.

Zelené body – žáci, kteří jsou členy majoritních skupin. Barevné body – žáci, kteří jsou členy minoritních skupin. Častá kritéria pro dělení do skupin – např.: speciální vzdělávací potřeby (SVP), chudoba, etnický původ, přistěhovalecký původ, sexuální orientace/identita, nadváha.

Ilustrační obr. převzat z www.onlineinternationallearning.org

Náplň přednášky

(1) Proč začleňovat

(2) Jak na to: Co dělat

(3) Jak na to: Jak mluvit

(4) Jak na to: Jak hospodařit s energií

Proč začleňovat

Potřeba přijetí jako základní životní potřeba

Začlenění v kolektivu může vést k ...

... většímu pocitu **životní pohody**

... lepšímu vztahu ke škole

... větší **aktivitě** při výuce

... lepšímu soustředění ve škole

... lepšímu výkonu ve škole

... většímu **zájmu o další vzdělávání**

Vyčlenění v kolektivu může vést k ...

... **depresivním a úzkostným symptomům**

... negativnímu vztahu ke škole

... **pasivitě** při výuce

... sníženému soustředění ve škole

... nižšímu výkonu ve škole

... nižšímu **zájmu o další vzdělávání**

Podpora začleňování ze strany učitele jako nutnost, nebo luxus?

Učitel může aktivně začleňování podporovat a intervenovat při vyčleňování, a tím **dětem prospívat** (viz benefity a negativa na minulem slidu).

Navíc **narůstající heterogenita** školních tříd s ohledem na SVP, etnický původ apod. určitou aktivitu ze strany učitele vyžaduje, protože spontánně by spěla spíše k nárůstu vyčleňování.

Proto lze aktivní snahu o podporu začleňování ze strany učitele chápat spíše jako **základní potřebnou věc**, nikoliv jako luxus či příjemný bonus.

Jak na to: Co dělat

(1) Jak být dobrým vzorem inkluzivního chování

- I. Často ZAPOJOVAT všechny, např.
 - hlasování
 - psaní odpovědí na papírek a poté až sdílení
 - chození do různých rohů místnosti podle názoru na konkrétní otázku
 - Co dalšího se vám osvědčuje?

- II. Oslovovat všechny s RESPEKTEM k jejich individualitě
 - Všechny oslovujeme křestním jménem, případně se dítěte zeptáme na preferovanou variantu (Josef/Pepa/Pepík...).
 - U žáků s jiným než českým jménem věnujeme pozornost správné výslovnosti.
 - U žáků s nebinární pohlavní identitou či u transgender žáků respektujeme pohlavní identitu, kterou nám žák sdělí, a oslovujeme ho jménem, které preferuje.

(2) Jak pracovat s prostorem ve třídě

I. ZAPOJENÍ všech částí třídy

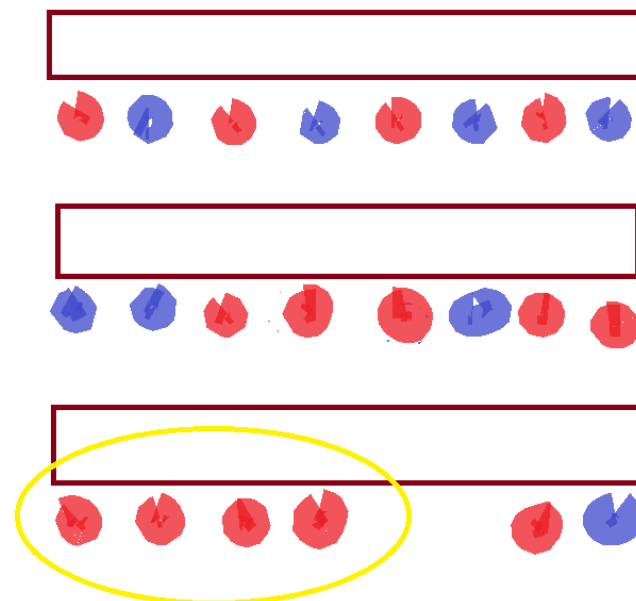
Vyplácí se komunikovat se všemi částmi třídy a pohybovat se po celé třídě, pokud to jde.

II. RŮZNORODOST a OBMĚNA „sousedů“

Člověk má sklon kamarádit se s těmi, s kterými sedí, a oslabovat kontakty s ostatními.

- Proto na prvním stupni lze začleňování podpořit pravidelnou obměnou zasedacího pořádku (např. na základě losování).
- Proto je potřeba cíleně obměnit zasedací pořádek, pokud se utváří segregované skupiny, např. když si několik žáků s SVP sedne k sobě, nebo je tak usadí třídní učitel/asistent.

Příklad segregace dětí s SVP v 2. třídě

Žlutý ovál obsahuje všechny žáky ve třídě, kteří mají SVP.

Vorlíček a Kollerová (v přípravě, s. 10)

(3) Jak vytvářet příležitosti pro pozitivní kontakt mezi žáky

Aktivně ve výuce vytvářet příležitosti pro pozitivní kontakt mezi různorodými žáky, tj. pro

- I. SPOLUPRÁCI (na společném úkolu/cíli/zájmu)
- II. SPOLEČNOU ZÁBAVU (hry/bavení se), většinou propojeno se spoluprací – např. zpracování laboratorního experimentu, pozorování v terénu, týmová hra při TV.

Co dělat:

Často žáky rozdělovat děti do dvojic a menších skupin **náhodně**, např. losováním, rozpočítáváním)!

Čemu se vyhnout:

Nepoužívat sociální kritéria rozdělující majoritní a minoritní skupiny jako relevantní kritéria pro dělení při výuce, tj. nedělit žáky na kluky a holky, na přistěhovalce a ostatní, na žáky s SVP a ostatní, na žáky z chudší a bohatší části města apod.

Jak na to: Jak mluvit

(1) Jak formulovat inkluzivní normy

Osvědčují se dva principy:

I. Zdůrazňovat inkluzivitu třídy jako **pozitivní hodnotu**

Např. V naší třídě přijímáme každého takového, jaký je./V naší třídě se učíme všichni spolu spolupracovat a chovat se k sobě kamarádsky./V naší třídě si ceníme jedinečnosti každého z nás./V naší třídě zvládáme táhnout za jeden provaz, i když jsme každý jiný a svůj./V naší třídě se všichni cítíme doma.

II. Formulovat normy **společně**

Např. Bavit se s žáky o tom, co potřebují, aby se ve třídě cítili dobře, a na základě toho vytvořit Chartu třídy. Vést žáky k tomu, aby v ní bylo i něco k bodu I. výše. Chartu vyvěsit na stěnu třídy a příležitostně s ní pracovat. (detaily viz Janošová et al., 2016)

(2) Jak oceňovat inkluzivní chování žáků

Máme tři hlavní nástroje:

I. Věnovat pozornost procesu

Slyšela jsem, že vymýšlíte nějakou akci v parku. To mě zajímá ...

II. Povzbudit

Super nápad s tou akcí v parku. ... Tak co pozvat všechny ze třídy?

III. Ocenit

Líbí se mi/těší mě/to je super, že na tu akci v parku zvete všechny ze třídy.

Jak na to: Jak hospodařit s energií

(1) Sdílet s kolegy tipy a zkušenosti

TIPY - materiály, příklady dobré praxe, zdroje

*Např. MŠMT má praktický metodický pokyn k práci se studenty s poruchami autistického spektra:
<https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>*

ZKUŠENOSTI – zkušenosti se studenty (popis situace/myšlenky/emoce + zájem o názor kolegy)

Např. Při mých hodinách Verča pořád sedí sama. Jak je to u tebe?

(2) Reflektovat, ideálně s oporou ...

Rozvoji učitelů velmi napomáhá reflexe konkrétních situací ve výuce, nejlépe s oporou druhého člověka (mentora, nadřízeného, kolegy, přítele apod.).

Reflexe vlastních pocitů, myšlenek a plánů by se měla týkat konkrétní situace či problému ve výuce.

Rolí člověka, který učiteli s reflexí pomáhá, je naslouchat, vyjádřit zájem/ocenění, doptat se v případě potřeby a poskytnout specifickou a konstruktivní zpětnou vazbu/návrh.

Např. Mně to přijde, žes tu situaci nastavovala v zásadě dobře. Možná bys ještě příště mohla zkusit rozdat všem v pracovním týmu nějaké dílčí úkoly, aby se všichni cítili důležitou součástí týmu.

(3) Požádat o spolupráci ...

Podpora začleňování i minimalizace vyčleňování má větší efekt, když na ní spolupracuje více učitelů a/nebo vedení školy.

Např. intervenci při vyčleňování, které splňuje kritéria šikany či diskriminace, je vhodné provádět ve spolupráci s metodikem prevence/výchovným poradcem/někým z vedení školy (vedení je za intervenci odpovědné).

Např. Mohli bychom společně naplánovat kroky k řešení dlouhodobého vyčleňování v mé třídě? Jak jsem situaci mapoval, tak by bylo potřeba stanovit, co jako škola teď podnikneme. Také by se velmi hodilo, kdyby mě někdo z vedení podpořil na jednání s rodiči.

(4) Oceňovat vlastní drobné kroky k podpoře začleňování a hledat si svoji cestu

Perfekcionismus stranou. Důležitá se snaha a drobné krůčky k podpoře začleňování, kterých si člověk může všimnout a z kterých může mít **dobrý pocit**! Vhodné je také, aby si učitel sám zkoušel různé nástroje a vytvářel si svůj instrumentář prvků, které jemu osobně dobře fungují a vyhovují.

Např. Zamyslete se nad minulým týdnem a zkuste najít 1-2 drobnosti, kterými jste, ať vědomě či nevědomky, mezi žáky podporoval/a začleňování (spolupráci, hru, pozitivní komunikaci, sdílení, pomoc druhému ...). Představte si příští týden. Co konkrétně byste v této oblasti mohl/a vyzkoušet příště?

Informace k vyčleňování a šikaně

Academia vydala brožuru:

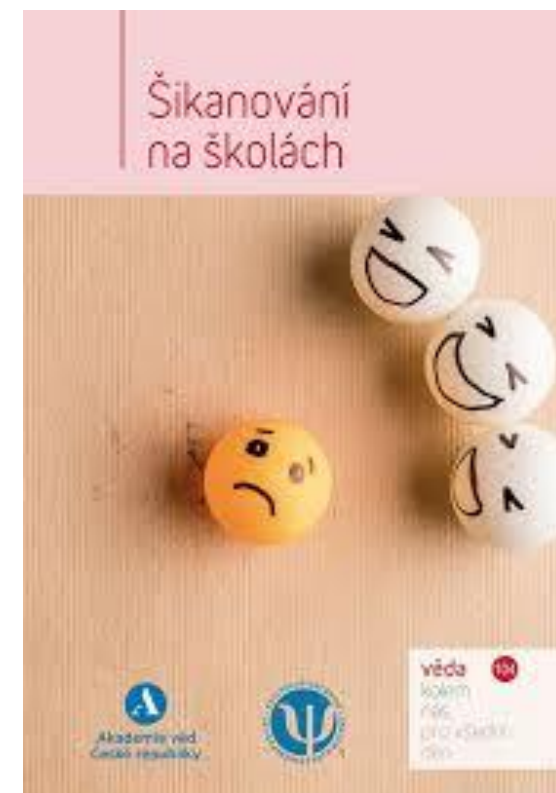
Kollerová, L., Pospíšilová, A., Janošová, P. (2020). Šikanování na školách. Praha: AV ČR.

Brožurka zdarma zde:

[https://bit.ly/Šikanování na školách](https://bit.ly/Šikanování_na_školách)

Podcast o šikaně s Lenkou Kollerovou zde:

<https://www.avcr.cz/cs/o-nas/aktuality/AUDIO-Sikana-v-ceskych-skolach-poradna-pro-rodice-a-finska-cesta/>

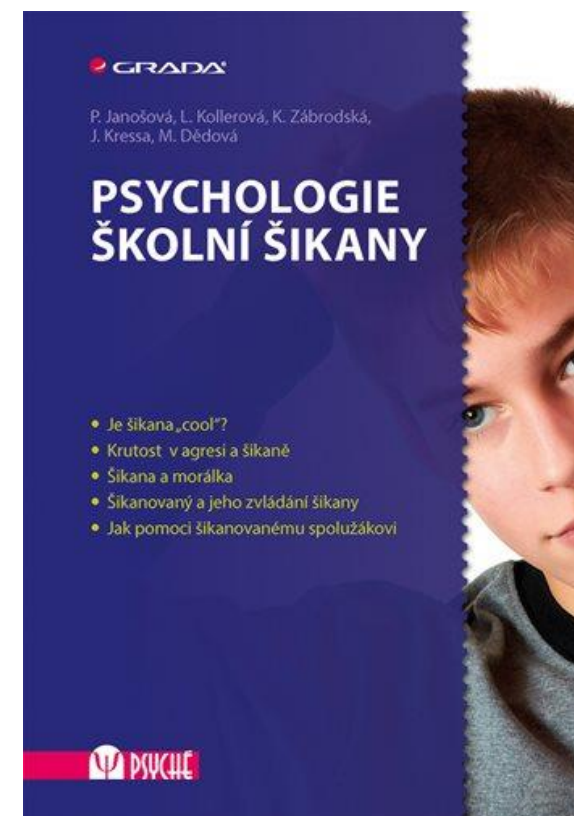

Informace k vyčleňování a šikaně

Grada vydala monografii:

Janošová, P., Kollerová, L., Zábrodská, K., Kressa, J., Dědová, M. (2016).
Psychologie školní šikany Praha: Grada.

<https://www.grada.cz/psychologie-skolni-sikany-5793/>

Použitá literatura

- Farmer, T. W., Hamm, J. V., Dawes, M., Barko-Alva, K., & Cross, J. R. (2019). Promoting Inclusive Communities in Diverse Classrooms: Teacher Attunement and Social Dynamics Management. *Educational Psychologist*, 54(4), 286–305. <https://doi.org/10.1080/00461520.2019.1635020>
- Janošová, P., Chrz, V., Kollerová, L., & Blažková, M. (2020). Vyčleňování Ve Školní Třídě: Pohled Učitelů. *Ceskoslovenska Psychologie*, 64(5), 506–520.
- Janošová, P., Kollerová, L., Zábrowská, K., Kressa, J., Dědová, M. (2016). Psychologie školní šikany Praha: Grada.
- Juvonen, J., Lessard, L. M., Rastogi, R., Schacter, H. L., & Smith, D. S. (2019). Promoting Social Inclusion in Educational Settings: Challenges and Opportunities. *Educational Psychologist*, 54(4), 250–270. <https://doi.org/10.1080/00461520.2019.1655645>
- Kollerová, L., Pospíšilová, A., Janošová, P. (2020). Šikanování na školách. Praha: AV ČR.
- Vorlíček, R. (2019): Jak se daří inkluzi u nás a na Slovensku: Pohled do konkrétních škol. Pavel Mervart, Červený Kostelec.

Děkuji vám za pozornost!

kollerova@praha.psu.cas.cz